

Az öregrei szemében is, ki körülükből rövidesen távozik, ugyanígy viszonyulni, még nem tanultuk meg, még fogyatékosan beszéljük a szeretetnek ezt a nyelvét. Talán ezért, mert még viszonylag új ez a nyelv. Néhány ezer éve már, hogy az erőtlén, gyenge csecsemőt magunktól elvetni megszűntünk, de egy-két évszázaddal ezelőtt még e tájon is kísértett az öregek kitevésének ősrégi gyakorlata. Sántha Ferenc „Sokan voltunk“ c. írása megrázóan meséli el a gyermek, az unoka értelmén átszűrve, hogyan, milyen ősi szertartás szerint megy el a háztól és keresi halálát a kénes barlang mélyén a nagyapa, hogy az éhező gyermekeknek több jusson egy falat kenyérrrel. Beleborzong az ember, de nemcsak a szükségben ily kérlelhetetlenül jelentkező régi törvény kegyetlenségébe, hanem abba a sorsszerűen felfogott és alázattal véghezvitt áldozatvállalásban, mellyel a nagyapa halálos ítéletét fogadta.

Igen, ezek a mi öregjeink, világháborúkat megjárt, gyermekeinket ma is peszt-ráló nagy- és dédapáink és anyáink! Azoktól ma már nem a darab kenyeret sajnáljuk, hisz azt ha kell, ma is megkeresik, vagy biztosítva van számukra, hanem a jó szót, a kedvességet, a rájukfigyelést, akik gondolkodás nélkül vállalnák ma is a halált, csak mi élhessünk! Azoknak a fohászat, szerény vagy néma kérését nem halljuk meg, akik azokat a kívánságainkat is igyekeznek teljesíteni, amelyeket ki se ejtünk ajkunkon.

Az öregekről való gondoskodás egyre inkább magáévá tett kötelessége az emberi közösségnek, halk imájukra egyre inkább odafigyelünk. De vigyázzunk! Ahogy gyermekeinket önzetlenül szeretjük, a hívő embert az öregek iránti magatartásában sem vezérelheti a kényszerű segítség, az üzletszerű befektetés gondolata: jó vagyok, hogy majd velem szemben is azok legyenek! Nekünk Istennel együtt kell meghallanunk az öreg ember fohászatát: „ne vess el engem...“, s Istennel együtt kell belépnünk az ő életébe, szeretete mellé állítva a mi szeretetünket. Ki kell teljesítenünk azt a szépséget, amit Isten az öregkornak megadott!

Napsugárnak kell lennünk, mely a hulló levélen végigsimít, csillagnak, mely az alkonyban felragyog, figyelemnek, mely az emlékező szó előtt megnyílik, fogékonyágnak, mely a bölcsesség szavát felissza, útítársnak, ki mindvégig megőrzi hűségét. Akkor is, ha fáradtak vagyunk, idegesek és ingerlékenyek s öregjeink egyre inkább gyermekeké válnak!

Valahol a közelünkben, vagy tőlünk távol, nagyszüleink, szüleink, tanítóink, ismerősök vagy ismeretlenek ajkán, hangos szóban vagy némán, mindig hangzik a zsoltáros fohásza: „Ne vess el engem az én vénségemnek idején; mikor elfogy az én erőm, ne hagyj el engem!“

Isten előtt felelünk azért: sohase érezzék úgy, hogy fohászuk meghallgatás nélkül maradt. Amen.

AKI A GYEPÜT ELHÁNYJA

Préd 10,5

„Aki másnak vermet ás, maga esik bele.“ Ha ezt a szólást halljuk, meg vagyunk győződve arról, hogy a mi népünk alkotása, annyira otthonos hangzású, kifejező és elterjedt. Tévedésünkre akkor ébrednénk rá, ha a Prédikátor könyvét fellapoznánk. A 10. rész 5. verse ugyanis, melyből beszédem alap gondolatát vá-

lasztottam, teljes egészében így hangzik: „a ki vermet ás, abba beesik; és a ki a gypút elhányja, megmarja azt a kígyó.” Valamiben azért mégis igazságot szolgáltatna nekünk a megézés, hiába fémmjelzi a héber bölcsesség e két szólást, népi gyökereik tagadhatatlan: sok évszázados megfigyelés, tapasztalat tanulságát fogalmazza meg, s így talán még értékesebbek, még könnyebben megtalálják az utat a mindenkori emberhez. Az első, a másnak csapdát állító ember póruljárását megfogalmazó, általánosan ismert, a második alig: ezen a vasárnapon legyen hát ez utóbbi vizsgálódásunk tárgya.

„Aki a gypút elhányja, megmarja azt a kígyó.”

Az első kérdés amely felmerül: a gypü fogalma. Mi a gypü? Néhány évtizeddel ezelőtt a válasz senkinek sem okozott volna nehézséget; a kisgyermek is tudta: a gypü határjel. Ágakból, kövekből, tövisbokrokból azért emelte földje szélén a gazda, hogy tulajdona határait megjelölje. Azért is készült ilyennek, hogy elriassa azt, aki helyéből tovább akarja mozdítani. Nem is háborgatta senki a gypüt, a tulajdonosa időnként rá-rádobott egy követ, hogy tovább erősítse, a közösség méltányossága vigyázta, s az isteni parancs, a „ne lopj, ne kívánd a másét” szentesítette. Háborithatatlanságában a gypü ideális fészke lett a kígyónak, amely itt zavartalanul élhetett, s íme, meg is van a magyarázata szólásunk születésének: ha valaki mégis megbontott egy gypüt, nagy volt a valószínűsége annak, hogy lakója védekezni fog, megmarja.

Látszólag a gypüvel együtt, úgy tűnhetik, e szólás igazsága is megszűnt, meghaladta az élet. Ha csak a valóságos, az erdőn-mezőn felállított határjelre gondolunk, akkor valóban így van, és kár lett volna eddig is foglalkozni e kérdéssel. De: tagadhatja-e valaki, hogy a lelki, szellemi, vallásos élet mezején is ott vannak a gypük, s ezek, éppen mert láthatatlanok, annál inkább igénylik a figyelmeztetést: Vigyázat! Aki a gypüt elhányja, megmarja azt a kígyó!

Ahhoz, hogy ezt a figyelmeztetést megértsük, előzetesen több dolgot is tisztáznunk kell: honnan származnak, milyen célt szolgálnak? A gypü, ha jelképes is, valóságos emberi alkotás. Mi vagyunk azok, akiknek szükségünk van elhatároló, megerősítő, tiltó jelekre ahhoz, hogy az élet folytonosságát, rendjét biztosító formák változatlanul fennmaradjanak, hogy a máskülönbén életünkön úrrá levő káoszt a szokás, a hagyomány, a törvény gypüivel visszaszorítsuk. Az ember eszmélése pillanatától végzi ezt a munkát, hogy az életet lehetővé tegye, s e törekvésében is, mint minden ténykedésében Isten akaratával találkozik. Isten az, aki a fejlődés egy-egy adott szakaszán a gypü helyét megjelöli, az ő szentsége szavatolja annak sérthetetlenségét mindaddig, amíg az az életet szolgálja, s az isteni akaratra hivatkozik az ember is akkor, mikor a törvény, hagyomány, szokás kötelező voltának, a legkülönbözőbb módon, de érvényt szerez a közösségi életben. Mert, mondanunk sem kell, a szellemi gypük alatt is ott lakoznak a kígyók, hogy marással figyelmeztessék az embert: Isten akaratát, a közösség érdekét, avatatlanul, meg gondolatlan módon semmibe ne vegye, ellenük ne törjön, s ha mégis ezt teszi, hát bűnhődjön keservesen! Vajon miért folyamodik Isten ilyen eszközhöz, hogy akaratát, annak tiszteletbentartását kikényszerítse? Vagy miért engedi végbemeni, megtörténni legkedvesebb teremtményének, az embernek, ilyen kegyetlen, gyakran halálos büntetését?

Ne gondoljuk semmiképpen se azt, hogy Isten öncélú játszadozása a megsebzett ember jajkiáltásában való gyönyörködés a gypü törvényének a magyarázata! Ő nem tekintélyét, vagy a gypüt védi, hanem a gypü által az embert! Azt akinek a gypü biztonságot, életet jelent, s azt is, akit fájdalommal, fenytéssel próbál visszatéríteni a tőle való elszakadástól, hibáinak, tévedéseinek, bűnös szándékának vagy könnyelműségének belátására rábírni a közösség és önmaga érdekében!

Ezért bűnhődik mindenki, aki a gyepű ellen tör: az eleve rossz szándékú, a megtevédő, a könnyelmű ember egyaránt. Hány „kígyómarta“ ember jár-kei a világban, hány későn ébredő siránkozó ajkán a mindenkori magyarázkodás, magamantegetés szövegével: „ha tudtam volna, ha engem valaki idejében figyelmeztet...“ Főleg a fiatalok s a szenvedélyek rabjává lett emberek hajlamosak a gyepűk megfontolás nélküli átlépésére, szédülésére, s lesznek hagyomány és gyökérszálak, család-, nyelv-, személyiségkárosultak az elvtelenség sötét éjszakájába zuhanók. De nincs büntetlen ember, legyen az fiatal vagy öreg, nincs ki minden gyepűt mindig tisztelőben tartott volna, s olyant is hiába keresnénk, ki ne bűnhődjön valamiért. Mindnyájunkhoz szól tehát a szó: „vigyázz! Aki a gyepűt elhányja, megmarja azt a kígyó!“

Ezek után a következetesség hiányának tűnhetik fel, ha azt állítom, nem minden gyepű szent és hasznos, hogy vannak olyanok is, amelyeknek széthányása — minden veszély ellenére — egyenesen erkölcsi és vallási kötelessége a hívő embernek! Az első pillanatban bennünk megszülető ellenvetést próbáljuk ellensúlyozni alap gondolatunk árnyaltabb olvasatával: a szó nem azt állítja, hogy a gyepűt sérthetetlennek kell tekintenünk, nem azt követeli, hogy ne bántsuk, egyszerűen csak figyelmeztet: aki elhányja, azt megmarja a kígyó! S ez óriási különbség!

Azt mondtuk: a gyepű az isteni tiltást láthatóvá tevő, kézzelfogható közelségbe hozó emberi alkotás! És ebben már benne foglaltatik az, hogy egyetlen egy gyepű sem tökéletes és örök érvényű, bár mindegyiket ezzel a tudattal és szándékkal emeli az ember. A gyepűt felállító azonban tévedhet is, és még inkább: a fejlődő, tökéletesedő élet nem tűr meg önmaga áramában végérvényesen kikiáltott gátakat, a gyepű létjogosultságát csak addig igazolja és hagyja jóvá, amíg azok hasznosak, szolgálnak. Isten nem nyomja rá szentségének pecsétjét minden gyepűre, s főleg nem örök időkre szólóan, az embernek mindenkori az Ő élő akaratát kell fürkésznie és követnie a gyepűállításban és széthányásban, még akkor is, ha a kígyók továbbra is alatta lakoznak és védik fészkeiket!

A legjobbak, a tisztánlátók, az áldozatos szívűek, azok, akik az emberiség ügyét mindenkor előbbre mozdították, amikor lelkük érzékeny műszere jelezni kezdte, melyik gyepű hiányolja vagy birtokolja az isteni szentség kisugárzását, egy pillanatig sem haboztak, s vállalva minden veszélyt, külsőt és belsőt, a gyepű fölött örökös közönség megőrzését és a tévedés valószínűségét is, pusztán kézzel fogták hozzá a gyepű új, megfelelő helyre való átköltöztetéséhez. Nem a szalmalánggal lelkesedők közé tartoztak ezek az emberek, akik jól ismerték a szót; a lelkiismeretükkel megalkudni képtelen, későn megértett és értékelt hősei ők kisebb közösségnek és az egyetemes emberiségnek. Az Isten és a világ ügyét a fejlődés útján előbbmozdították!

Miért vállalták és vállalják ezt a hálátlan szerepet? — kérdezhetjük. Miért nem tesznek ők is különbséget az alkalmas és alkalmatlan idő között? Miért indulnak el elsőnek a keskeny úton, ahelyett, hogy megvárják annak széles úttá való taposását? Az bizonyos, hogy nem a nagyoknak kijáró dicsőség vezeti őket, mert életükben abból részesülnek a legkevésbé; sokkal valószínűbb, hogy nem tehetnek másként: a lángész történelemformáló képességével együtt, Isten a mártírium vállalásának lelkületével is eljegyzi magának őket. Lelki az elégtétel, amit Istentől nyernek. A kígyó, mely a gyepű alatt fészkel, öntudatlan eszköz csupán, de aki elhányja azt, Isten tudatos munkatársaként osztozik a világ teremtésének örömeiben. Hosszú sorát idézhetnénk most e nagy személyiségeknek, azok közül, akik a névtelenek nagy seregéből nevükkel is fennmaradtak, Jézustól napjainkig. A legszébb megemlékezés róluk mégsem az, amely nevüket és tetteiket különválasztja,

hanem amely egybefogja őket, úgy ahogy ők szolgálatukkal, önfeláldozásukkal egybefogták és együttesen vitték előre az életet.

„Aki a gyepűt elhányja, megmarja azt a kígyó...” Mennyire életes, beszédes ez a rövid szólás! Mennyire figyelnie kell rá minden kor emberének! Mennyi élő hitet, körültekintő vigyázást, egészséges mérlegelést és áldozatkésztséget követel mindannyiunktól! Ezekben magunkat szüntelenül gyarapítva, ügyeljük hát intését s ezeknek tudatában járjunk az élet végtelen mezőin, hol Isten rendelése folytán és szándéka ellenére gyepük végtelen sora emelkedik! Szeliden, mint a galambok és okosan, mint a kígyók, keressük köztük a legrövidebb utat Istenországa felé! Amen.

„IDEJE VAN A NEVETÉSNEK“

Mt 7,3—5

Az evangéliumok szerint Jézus sohasem nevetett, ám mindannyian jól emlékezünk a virágvasárnap bevonulásának arra a mozzanatára, mikor megpillantotta Jeruzsálemet, sírva fakadt (Lk 19,41). Ennek a sírásnak az ellentétpárját, Jézus nevetését kerestem az evangéliumokban, azzal a meggyőződéssel, hogy a látszat ellenére is léteznie kell: Jézus, az ember, nemcsak a sírást, a nevetést is ismerte.

Meg is találtam, amit kerestem: a maga vitatható, cáfolható és elvethető, a képzelet játéka által kiegészített Jézus-képét. Máté evangéliumának 7. rész, 3—5 versei egy kerek, egész tanítást fogalmaznak meg a Hegyi beszéd személytelen módján. Nem tudhatjuk, eredeti jézusi tanítással állunk-e szemben, vagy csupán egy általa is felhasznált szemléletes zsidó szólással, de egy dolgot bizonyosnak érzek: ahol e szavak hétköznapi környezetükben hangzottak el, ott nevettek az emberek, szégyenkezően az, akire ráillett a gerenda-hasonlat, felszabadultan, akinek vétkét kisebbitette, megértően vagy gúnyosan azok, akik tanúi voltak a jelenetnek, s az általános vidámságnak meg kellett mutatkoznia Jézus arcán is. Nem azt akarom állítani, hogy Jézus tréfálkozott volna hallgatóival, korántsem: nagyon is komoly az az erkölcsi tanítás, melyet a képszerűségében egyidőben megdöbbenő és nevetésre ingerlő hasonlata hordoz, de Jézusnak tudnia kellett, hogy vannak olyan kényelmetlen emberi helyzetek — mint a fenti is — melyekből az egyetlen kivezető út, a rajtuk való felülemelkedés egyetlen módzata a nevetés megtisztító erejében rejlik.

Ha valaki a Biblia világába való erőszakos betörésnek, belemagyarzásnak érzi a fentieket, megnyugodhat: az eddigiek csak bevezetőül szolgáltak. A továbbiakban a nevetésről, a jókedélyről lesz szó, arról a szerepről, melyet a mindenkori ember lelki életében betöltenek, az Istennek tetsző vidámságról, amely nélkül olyan csonkák vagyunk, mint amilyen egyoldalúak a csak komor, szenvedő, imádkozásba merült Jézust ábrázoló festmények, s amit ezek kifejeznek, a hagyományos kereszténység Jézusról vallott felfogása.

A nevetést elemezve minden nagy gondolkodó megegyezik abban, hogy az jellegzetesen emberi megnyilvánulás. Ez a megállapítás ma is helytálló: igazán nevetni csak az ember tud, mert pillanatnyi tudásunk szerint ő az egyetlen öntudatos teremtmény a mindenségben, s bár a vidámság mindenkor benne rejtett Isten